

EŞREFOĞLU RÛMÎ

Kaddesallahu Sırrahulaziz

Anadolu'da yaşıyan büyük velîlerden, şâir. İsmi Abdullah olup, babasınınki Eşref'dir. Babasının ismi ile şöhret buldu. Babası, Mısır'dan İznik'e göç etti. Eşrefoğlu Rûmî İznik'te doğdu. Doğum târihi belli değildir. 1484 (H. 889)'da İznik'te vefât etti. Türbesi İznik'tedir. Eşrefzâde-i Rûmî diye de bilinir.

Babasının terbiyesi altında büyüyen Eşrefoğlu Rûmî, önce İznik'te bulunan medreselerde çeşitli âlimlerden ders aldı. Zamânın zâhirî ilimlerinde üstün başarılar elde etti. Sonra Bursa'ya giderek Pâdişâh Çelebi Mehmed'in medresesine girdi. Burada tefsîr, hadîs ve fıkıh ilimleri üzerinde söz sâhibi olan âlimler derecesine yükseldi. Buradan mezun olunca, Bursa'da müderrislik yapan hocası büyük âlim Alâeddîn Ali hazretlerinin yardımcısı oldu. Çelebi Mehmed Han Medresesinde bir müddet ders veren Eşrefoğlu Rûmî bir sabah vakti medrese civârında dolaşırken, zamânın velîlerinden olan Ebdal Mehmed'e rastladı. Kalbinden; "Tasavvuf yolundan bana nasîb var ise bâzı alâmetler görünsün." diye geçirerek ona yaklaştı. Ebdal Mehmed kendisine bakarak; "Ey medreseli! Bize köfteli çorba getir." dedi. Bu söz üzerine çarşıya gidip, köfteli çorba aradı. Fakat bulamadı ve eli boş dönmek için köftesiz çorba aldı. Ebdal Mehmed'e gelirken yoldaki çamurdan bir parça alarak, birkaç yuvarlak köfte hâline getirip, çorbanın içine attı. Ebdal Mehmed çorbayı karıştırıp köfte bulamayınca Eşrefzâde'ye; "Hani

bunun köftesi?" diye sordu. Daha sonra çorbayı iyice karıştırdı ve Eşrefoğlu'na uzatarak; "Ye bunu!" dedi. Eşrefoğlu büyük bir teslimiyet ile tereddüd etmeden çorbayı yedi. Çorbanın içine atılan çamur parçaları köfteye dönmüştü. Bunun üzerine o zât; "Ya sen olmayıp da kim olsa gerek." şeklinde bir söz söyleyip oradan uzaklaştı. Eşrefoğlu bu sözlerden bir mânâ çıkaramamasına rağmen, tasavvuf yoluna girmesi hususunda bir işâret olduğuna inandı.

Nefsini terbiye etmek, kalp aynasını cilâlamak için kendi kendine uğraşmaya başladı. Bu yolda bir hoca bulmanın şart olduğunu düşünerek, kitaplarını dağıttı ve Bursa'da bulunan Emîr Sultan'ın huzûruna gitti. Talebesi olup, hizmetiyle şereflenmek istediğini bildirdi. Emîr Sultan, Abdullah'ın tasavvuf yolunun aşkıyla yandığını görünce, onu evliyânın büyüğü Ankara'daki Hacı Bayrâm-ı Velî'ye gönderdi. Sonra, Ankara'ya gidip, yeni hocasına tam teslim oldu.

Eşrefoğlu Rumi (K.S.)'e irşadının Ankara'daki Hacı Bayram Veli (K.S.) eliyle olacağını işaret eden Osmanlı'nın ilk döneminin en ünlü mutasavvıflarından Emir Sultan Buhari (K.S.)'in Bursa'da adıyla anılan semtte bulunan külliye içinde yer alan türbesinde gömülüdür.

Hacı Bayrâm-ı Velî hazretleri, Abdullah'daki kâbiliyeti keşfederek ona nefsin terbiye edecek

vazîfeler verdi. Yaşı kırkın üzerinde ve büyük bir âlim olduğu halde, hocasının emîrlere "Bâşüstüne" diyerek sarıldı. Kendisine verilen helâ temizleme vazîfesini, bütün gayretiyle yapmaya başladı. Nefsinin isteklerini terkedip, istemediklerini yapmak için büyük çaba sarfetti. Bu şekilde riyâzet ve mücâhedeye devâm etti. Hocası Hacı Bayrâm-ı Velî'ye on bir sene hizmet etmekle şereflendi. Bu kadar zaman zarfında hocasının; "Üstâdın huzûrunda lüzumsuz konuşmak edebe aykırıdır." sözü üzerine, yanında bir kelime bile konuşmadı. Sadece sorulan suâllere kısa ve öz olarak cevap verir, edebe, ziyâde dikkat ederdi. Eşrefoğlu Abdullah, on bir sene içinde pekçok imtihandan geçti. Yaptığı güç işlerden hiç şikâyetle bulunmadı. Bu sabrı ve hocasına karşı muhabbeti ve hürmeti üzerine, Hacı Bayrâm-ı Velî kızı Hayrünnisâ'yı ona nikâh ederek zevceliğe verdi. Bir müddet daha hizmete devâm eden Eşrefoğlu Abdullah, hocasından izin alarak Allahü teâlânın emîr ve yasaklarını bildirmek üzere İznik'e gitti. Orada kendi iç âlemiyle başbaşa kaldı. Hocasından ayrılığı onu yaktı, hasretine fazla dayanamadı ve tekrar Ankara'ya döndü. Hacı Bayrâm-ı Velî, dâmâdını, tasavvuf yolunda derecelerinin ilerlemesi için tekrar İznik'e gönderdi. Orada kırk gün nefsini terbiye etmesi için halvete girmesini, sonra Ankara'ya gelmesini emretti. İznik'e gidip geldikten sonra, hocasının; "Hama şehrinde Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin torunlarından Şeyh Hüseyin Hamevî'nin huzûruna

gidip, Kâdirî yolunu öğreniniz." buyurdu. Bu emri yerine getirmek üzere hazırlığa başladı. Hanımını ve biricik kızı Züleyhâ'yı bir merkebe bindirerek, Hacı Bayrâm-ı Velî ile vedâlaştı. Günlerce zahmetli ve yorucu yolculuktan sonra, Hama'ya yeni hocasının huzûruna vardı.

O gün hacdan dönen Hüseyin Hamevî, ilâhî bir ilhâm ile Eşrefzâde'nin gelmekte olduğunu anlayarak, talebelerine; "Bugün Anadolu'dan bir er geliyor. Gidip karşılayınız." buyurdu. Karşılamaaya çıkan talebeler zahmetli ve zorlu yolculuktan dolayı elbiseleri eskimiş olduğu için Eşrefoğlu Rûmî yanlarından geçtiği halde, hocalarının söylediği zâtın o olduğunu anlayamadılar. Dergâhın kapısına varan Eşrefzâde Rûmî, Hüseyin Hamevî tarafından îtibârla içeri alındı. Hanımı ve çocuğu ise Hüseyin Hamevî'nin hanımı tarafından kendilerine ayrılan odaya götürüldü.

Hüseyin Hamevî, bu yeni talebesinin önce nefsinı terbiye etmek üzere kırk gün halvet için bir hücreye koydu. Eşrefoğlu Abdullah, Hama'da da sıkı bir riyâzet ve mücâhedeye tâbi tutuldu. Kırk gün içinde Hüseyin Hamevî, Abdullah'a ziyâde teveccühlerde bulundu. Bir gün bir hizmetçi hücreesine yemek götürdü. Eşrefoğlu'nu hareketsiz görünce, öldü zannedip, telaşlandı ve durumu hocasına bildirdi. Fakat kırk gün dolmadığı için Hüseyin Hamevî bu duruma aldırış etmedi. Abdullah kırkıncı günü hücreden çıkartıldığında,

büyük bir vecd hâli içinde kendinden geçmiş, gözleri kapalı ve hareketsiz bir halde görüldü. Kendisini melekler âlemini seyretmenin lezzetinden ayırdıklarında; "Sultanım bize kıydınız." diyerek gözlerini açtı. Bu kırk günlük imtihânı başarıyla veren Abdullah, tasavvufta pek yüce mertebelere çıkmış olarak icâzetnâme aldı. Hüseyin Hamevî'nin halîfesi olarak Anadolu'da Kâdirî yolunu yaymak üzere vazîfelendirildi.

"Halk senin zâhirine de bakar. Onun için kıyâfetini biraz düzeltmen lâzımdır. Şu hırkayı ve pabuçları al, giy." buyurunca, Eşrefoğlu hırkayı giydi, pabuçları da başına geçirerek; "Hocamın verdiği pabuç ayağıma değil, başıma olsa gerektir." dedi.

Hocasının emri üzerine yola çıkmak üzere hazırlık yaptığı sırada, Hüseyin Hamevî'nin eski talebeleri aralarında; "Biz bu kadar zamandan beri hocamızın hizmetindeyiz. Bize himmet verilmedi. Bu Rûmî denilen ve Anadolu'dan gelen kimseye kırk günde hem himmet, hem de icâzet verildi. Bu nasıl iştir?" diye konuşuyorlardı. Hüseyin Hamevî, Allahü teâlânın izniyle bu duruma vâkîf oldu. Talebelerini toplayıp bir konuşma sırasında; "Yâ Rûmî! Bu kadar misâfirimiz oldun. Sana bir ziyâfet veremedik. Bir ziyâfette bulunalım. İnşâallah ondan sonra gidersin." dedi. Yemekler hazırlanıp, talebeleri ile yeşillik bir yere gittiler. Hüseyin Hamevî suyu bulunmayan bir yerde oturulmasını emretti. Talebeleri; "Sultanım, burada su yoktur,

namaz zamânı abdest almak îcâb ettiğinde sıkıntı çekeriz." demelerine rağmen Hüseyin Hamevî oturulmasını istedi. Talebeler hocalarının emri üzerine oturdular. Namaz vakti girince abdest almak îcâb etti. Hüseyin Hamevî, Eşrefoğlu hâriç bütün talebelerine su aramalarını söyledi. Talebelerin; "Sultanım burada su yoktur." demelerine rağmen; "Hele siz bir arayın belki vardır." buyurdu. Talebeler aramalarına rağmen bulamadılar. Bunun üzerine Hüseyin Hamevî; "Rûmî! Gerçi sen misâfirsın. Misâfire hizmet ettirmek doğru değildir. Bir de sen ara. Belki su bulursun." deyince, Eşrefoğlu; "Emriniz başım üstüne." diyerek hemen aramaya başladı. Bir ağacın yanına gidip, teyemmüm etti ve secdeye varıp Allahü teâlâyâ şöyle yalvardı: "Yâ Rabbî! Hocam su istiyor. Lutfet, su ihsân eyle." Daha sonra başını secdeden kaldırdı. Secde ettiği yerden bir pınarın kaynadığını gördü. Hemen taşı doldurup hocasına götürdü. Hüseyin Hamevî talebelerine dönerek; "Su olmadığını iddiâ ediyordunuz. Bakın Rûmî nasıl bulmuş!" dedi. Talebeler hemen suyun bulunduğu yere gittiler. Suyun daha yeni çıkıp akmaya başladığını görünce, hocalarının Eşrefoğlu'na himmet etmesinin sebebini anladılar.

Hüseyin Hamevî, Abdullah'ı Anadolu'ya uğurladıktan bir müddet sonra, arkasından baktı ve; "Abdullah-ı Rûmî koca bir deniz imiş. Bizde bulunan her şeyi çekip sînesine aldı." buyurdu. Çocukları ile birlikte Ankara'ya giden Abdullah-ı

Rûmî, kayınpederi Hacı Bayrâm-ı Velî'nin yanında bir müddet daha kaldıktan sonra İznik'e gitti.

İznik'te önceleri münzevî, yalnız bir hayat yaşayan Eşrefoğlu, şan ve şöhretten hiç hoşlanmazdı. Kimsenin dikkatini çekmeden fakirâne bir hayat yaşadı ve insanlardan uzak kalmaya çalıştı. İznik'e Hama'dan bir zâtın gelmesi ile durum değişti. O zât herkese Eşrefoğlu'nun menkıbelerini anlatmaya başlayınca, İznik halkı kendisine hürmet ve îtibâr göstermeye başladı. Bundan rahatsız olan Eşrefoğlu Rûmî dağlara çekildi, tekrar uzlet hayâtına başladı. Dağlarda dolaşırken bir köylü onu gördü ve suçlu sanarak yakaladı. Gâyesi onu teslim edip mükâfât almaktı. Fakat onun şöhretini duyan köylünün annesi, kendisini tanıyınca mesele anlaşıldı, köylü ve annesi de Eşrefoğlu'na talebe oldu. Bunun üzerine İznik'e dönen Eşrefoğlu asıl vazîfesi olan insanlara doğru yolu anlatmaya başladı. İlk talebesi olan ve kendisini yakalayan köylü onun için Pınarbaşı denilen yerde bir dergâh yaptırdı. Eşrefoğlu Rûmî burada talebelerine ders vermeye, Kâdirî yolunu yaymak için çalışmalara başladı. Talebelerinin nefsinin terbiye etmek için, riyâzet ve mücâhedeler yaptırmaya, gurur, kibir, ucb gibi kalp hastalıklarından kurtarmaya büyük gayret gösterdi.

Bir gece Eşrefoğlu Rûmî dergâhında ibâdet ediyordu. Bu sırada bir ışık peydâ oldu. O ışıktan şöyle bir hitap duyuldu: "Ey kul!Dile benden ne

dilersen. Bütün haram olan şeyleri sana helâl kıldım." Eşrefoğlu bir anda Allahü teâlânın izni ile sesin sâhibi olan şeytanı yakaladı. Avucunun içinde sıkmaya başladı. O anda şeytan; "Yâ şeyh! Ne yapıyorsun? Allah bana kıyâmete kadar mühlet vermiştir. Sen ise beni öldürmek istiyorsun." deyince, Eşrefoğlu; "Ey mel'ûn! Sen benim talebelerimin ve dostlarımin îmânlarına kasdetmeyeceğine dâir söz verirsen, salarım." dedi. Şeytan da; "Onların îmânlarına kasdetmeyeceğime söz veriyorum." dedi. Bunun üzerine Eşrefoğlu Rûmî; "Ey mel'ûn! Allahü teâlâ ile olan ahbine vefâ etmedin. Benimle olan ahbine mi vefâ edeceksin. Bildiğin şeyden geri kalma." dedi ve saldı. Talebeleri; "Onun şeytan olduğunu nereden anladınız?" diye sorunca; "Bütün haramları sana helâl kıldım, deyince anladım. Çünkü Allahü teâlânın haram ettiği şeyler zâta mahsus değildir. Kıyâmete kadar bâkidir." buyurdu.

Eşrefoğlu'nun gayretli çalışmaları ve büyüklüğü çevreden işitilmeye başlandı. Bursa'dan, İstanbul'dan ve diğer vilâyetlerden akın akın gelip talebesi olmakla şereflenmek isteyenler çoğaldı. Hattâ Sadrâzam Mahmûd Paşa, onun talebesi olmak isteğinde bulundu. Onun yoluna girdi. Abdullah-ı Rûmî hazretleri, talebeleri arasında en ileri olan Abdürrahîm-i Tırsî'yi yerine halîfe, vekil bıraktı ve kızı Züleyhâ ile nikahladı. Abdürrahîm-i Tırsî, hocası ve kayınpederi Abdullah-ı Rûmî'ye çok bağlı idi.

Abdullah-ı Rûmî, Fâtih Sultan Mehmed Hanın İstanbul'u fethinden önce Müzekkin-Nüfûs isimli bir kitap yazdı. Bu kitabını okuyan herkes çok beğendi. Bundan ayrı olarak Tarîkatnâme, Delâil-ün-Nübüvve, Fütüvvetnâme, İbretnâme, Mâzeretnâme, Elestnâme, Nasîhatnâme, Hayretnâme, Münâcaatnâme, Cinân-ül-Cenân, Tâcnâme, Esrâr-ut-Tâlibîn gibi eserleri vardır. Dîvânında pek güzel şiirler, kasîdeler bulunmaktadır. Yûnus Emre'nin şiirleri tipinde şiirler söylemiştir. Şiirlerinde, "Eşrefoğlu Rûmî" mahlasını kullanan Abdullah-ı Rûmî daha çok öğüt tarafındadır. Halk arasında en çok söylenen ve en meşhur şiiri tövbeye geldir.

Abdullah-ı Rûmî, bir sohbetinde Ebülleys-i Semerkandî'den naklen şöyle anlattı:

Bir târihte Bağdât'ta, zenginler hacca gidiyorlardı. Peygamber efendimizin aşkıyla yanan bir fakîr de, o sene hacca gitmeye niyet etti ve hac kâfilesıyla yola çıktı. Kâfile hareket etmeden önce, herkes eşidostu ile helâllaştı. Şehir dışına çıkıldığında, zenginlerden biri bir fakîrin de hacca gittiğini görünce; "Bineğin yok, azığın yok. Sen hacca nasıl gideceksin? Bâri cebinde birkaç bin altının var mıdır?" diye alay etti. Fakîr, bu zenginin alaylı sorusuna çok üzüldü ve; "Allahü teâlâ ne güzel vekîldir. Mahlûkâtın rızkını o vermektedir. Hepimiz O'nun verdiklerini yiyoruz." diyerek,

zenginin bulunduğu yerden mahzûn bir şekilde ayrıldı. Hac vazîfelerini yapana kadar da o zengine hiç görünmedi. Herkes Mekke-i mükerremeden, Medîne-i münevvereye yola çıktıkları zaman, o zengin, fakîri sağ sâlim tekrar karşısında görünce hayret etti ve; "Komşu, sen de buraya kadar gelip hac vazîfeni yapabildin mi?" diye sormaktan kendini alamadı. Fakîr de; "Allahü teâlâyâ sonsuz hamdü senâlar olsun. Yüzümüzün karasına bakmayıp, bu mübârek makâmı ziyâret etmeyi nasîb etti. Geldim, Beyt-i şerîfi tavaf ettim. Sağ sâlim dönüyorum." dedi. Zengin; "Hacı efendi! Acabâ sana da berât verdiler mi?" diye sordu. Fakîr; "Bu ne berâtıdır ki?" dedi. Zengin; "Beyt-i şerîfi ziyâret edenlere, Cehennem'den âzâd olduğuna dâir berât kâğıdı verilir." diyerek, koynundan herhangi bir kağıt çıkarıp fakîri aldattı. Fakîr, berât kâğıdının kendisine verilmediğine çok üzüldü. Derhal geriye dönüp Harem-i şerîfe geldi. İki gözü iki çeşme hâlinde, kanlı yaşlar akıtarak çok inledi. Allahü teâlâyâ kırık bir gönülle duâlar etmeye, yalvarmaya başladı: "Ey âlemleri yaratan yüce Rabbim! Sen herşeye kâdirsın, ganî bir pâdişâhsın. İhsânların bütün kullarına her ân yağmaktadır. Cehennem'den âzâd olup orada incinmemeleri için kullarının bâzısına berat vermişsin. Bu fakîr kuluna berât verilmedi. Yoksa bu garîb kulun âzâd olmadı mı?" deyip bayıldı. Baygın hâlde iken, mânâ âleminde yanına bir kimse gelip; "Ey fakîr! Başını kaldır ve şu berâtını alıp arkadaşlarına yetiş!" diyerek elindekini ona

verdi. O ânda fakîr kendine gelerek ayıldı. Elinde, dünyâ kâğıtlarına hiç benzemeyen, yeşil renkli nûrdan yazıları olan ve misk gibi kokan bir berât kâğıdı vardı. Kâğıdı defâlarca öpüp başına koyan fakîrin sevincinden neredeyse aklı gidecekti. Şükür secdesine kapandı. Ömründe hiç görmediği o berâtı, yüzüne ve gözüne sürdü, bağrına bastı ve koynuna sokarak arkadaşlarına yetişmek için hızlı adımlarla yürümeğe başladı. Arkadaşları, geriden fakîrin geldiğini görünce gülüşmeğe başladılar. Yanlarına soluk soluğa gelen fakîre alayla; "Cehennem'den âzâd olma berâtını alabildin mi?" diye sordular. Fakîr de koynundan berâtını çıkararak; "İşte! Rabbimizin ihsânı olan berâtım!" diyerek, misk kokulu berâtını zengine sunuverdi. Herkes yerinde donakalmıştı. Berâtı alan zengin, nûrdan yazılarla fakîrin Cehennem'den âzâd olduğunu okuyunca, aklı başından gidip, atından düştü. Bir süre yerde baygın yatan zengini zor ayılttılar. Kendine gelen zengin, kâğıdı öpmeye, misk kokusunu koklamağa başladı. Kendi kendine de; "Vâh, vâh benim boşa geçen ömrüme! Keşke ben de bu fakîr gibi sâdık bir fakîr olsa idim. Onun kavuştuğu bu saâdete ben de kavuşsaydım. Bu fakîr, sadâkati sebebiyle bu mertebelere ulaştı. Ben ise zenginliğim sebebiyle gurûra kapıldım ve bundan mahrûm oldum. Bütün malımı versem, bu kâğıttakilerin bir noktasını alamam" diyerek âh eyledi. Gözlerinden kanlı yaşlar döktü. Fakîr; "Hacı efendi! Berâtım sende kalsın. Sakla. Ben öldüğüm zaman kefenimin arasına koyun da kabrimde suâl

meleklerine onu göstereyim." dedi. Hacı efendi berâtı büyük bir îtinâ ile koynuna koydu. Uzun yolculuktan sonra evlerine ulaştılar. Zengin olan hacı, berâtı sandığına koydu. Aradan günler geçti. Zengin, ticâret için başka memlekete gittiğinde, fakir vefât etti. Yıkayıp kefenlediler, fakat berâtını bulup kefenin içine koyamadılar. Fakîrin cenâzesini kabre defnettiler. Ancak birkaç ay geçtikten sonra, zengin ticâretinden döndü. Fakîri sorduğunda; "Sizlere ömür! Sen gittikten sonra vefât etti." dediler.

Zenginin sanki dünyâsı başına yıkıldı. Çok ağladı ve; "O zavallının bende pek kıymetli bir emâneti vardı. Onu yerine getiremedim. Böylece vasiyetini yapamamış oldum. O âhirete göçtü, berâtı ise bende kaldı. Berâtını yanına koyamadım." dedi. Hemen sandığın yanına varıp ağzını açtı. Fakat berâtı koyduğu yerde bulamadı. Tekrar tekrar aramasına rağmen yine bulamadı. "Kabrine gidip bakayım. Belki, birisi beratı alıp ona vermiştir." dedi.

Kazma kürek alarak kabre gitti. Mezarını açmak istedi. O anda; "Kabri açma! Biz ona o berâtı verdik, dışarıda bırakmadık!" diyen bir ses işitti. Nereden geldiği belli olmayan bu ses karşısında zengin, düşüp bayıldı. Mânâ âleminde fakîri gördü. Fakîr; "Ey hacı efendi! Allahü teâlâ sana selâmet versin. O berât bana verildi. Hamdolsun. Münker ve Nekîr meleklerine gösterdim. Onu görünce

sorgu suâl bile etmediler. Bu berâtı almama hacdan dönerken sen sebep olmuştun. Cenâb-ı Hak senden râzı olsun." deyip kayboldu. Zengin ayıldığında, doğru evine gidip, fakir için hatimler okuttu. Yemekler pişirtip, yetimleri, fakirleri doyurdu."

TESBİH EDEN MENEKŞELER

Vakit ilk bahar olduğu için çiçekler yeni açmıştı. Abdest alıp namaz kıldıktan bir süre sonra Hüseyin Hamevî talebelerine; "Biraz menekşe toplayıp, getirin." buyurdu. Talebelerin herbiri bir tarafa dağıldı. Demet demet menekşe toplayıp, hocalarına getirdiler, Eşrefoğlu ise hocasının huzûruna elindeki bir menekşe ile vardı. Hüseyin Hamevî; "Rûmî, misâfir olduğun için menekşenin yerini bulamadın herhalde." deyince, o; "Sultanım hangi menekşeyi koparmak istedimse; "Allah rızâsı için beni koparma, zikir ve ibâdetimden ayırma." diye söyledi. Ben de dolaştım. Bir yerde ibâdeti bitmiş bir menekşe gördüm. Onu koparıp getirdim." dedi. Bu sözleri işiten diğer talebeler onun üstünlüğünü bir kere daha anlamış oldular ve düşüncelerinden tövbe ettiler.

TÖVBESİ GEL

Ey hevâsına tapan,
Tövbeye gel, tövbeye,
Hakka tap, Haktan utan,
Tövbeye gel, tövbeye.

Nice nefse uyasın,
Nice dünyâ kovasın,
Vakt ola usanasın,
Tövbeye gel, tövbeye.

Nice beslersin teni,
Yılan çıyan yer anı,
Ko teni, besle cânı,
Tövbeye gel, tövbeye.

Sen dünyâ-perest oldun,
Nefsin ile dost oldun,
Sanma dirisin, öldün,
Tövbeye gel, tövbeye.

Sen teni, sandın seni,
Bilmedin senden teni,
Odlara yaktın cânı,
Tövbeye gel, tövbeye.

Gör bu müvekkelleri,
Yazarlar hayrı, şerri,
Günâhtan gel sen beri,
Tövbeye gel, tövbeye.

Ey miskin Âdemoğlu,

Usan tutma âlemi,
Esmeden ölüm yeli,
Tövbeye gel, tövbeye

Ölüm gelecek nâçar,
Dilin tadını şeşer,
Erken işini başar,
Tövbeye gel, tövbeye.

Göçer bu dünyâ kalmaz.
Ömür pâyidâr olmaz,
Son pişman, assı kılmaz
Tövbeye gel, tövbeye.

Tövbe suyuyla arın,
Deme gel bugün yârın,
Göresin Hak dîdârın,
Tövbeye gel, tövbeye.

Eşrefoğlu Rûmî sen,
Tövbe kıl erken uyan,
Olma yolunda yayan,
Tövbeye gel, tövbeye.

DÜNYÂ DEDİKLERİ

Eşrefzâde Rûmî bir vâzında şöyle buyurdu: Ey müslümanlar! Dünyâ dedikleri bir hiçten ibârettir. Hiç olduğu şuradan anlaşılıyor ki, sonucu hiçtir.

Hiç olan dünyâyâ gönül veren, yolunda ömrünü çürüten ve hiç olan şeyi isteyenler de bir hiçten ibâret kalacaklardır. Amma hiçi hiç sayan âriftir.

Azîzim! Sen o sultanları gözünün önüne getir ki, onlar dünyâyâ geldiler. Lâkin dünyâyâ îtibâr etmediler. Dünyânın arkasına düşüp hırsla dünyâlık toplamaya çalışmadılar. Âhiret amelleriyle meşgûl oldular. Onlar, bu dünyânın âhiret yolunun üzerinde bir yol uğrağı olduğunu anladılar. Buna aldanmak olur mu? Yol tedârikinde bulunup kâfileden ayrılmadılar. Bu dünyâyâ gönül verip aldanmadılar.

Azîz kardeşim! Temiz ve pak erler ile aziz canları gör. Onlar bu dünyâyâ aldanmadılar. Allahü teâlâ kendilerine ne verdi ise nefislerinden kestiler. Kendi nefislerine vermeyip fakirlere dağıttılar. Açları doyurup, çıplakları giydirdiler. Muhtaçları arayıp buldular. Kapılarına gelenleri mahrum etmediler. Darda kalanların gönüllerini ferahlattılar, işlerini gördüler. Şu hadîs-i şerîfi kendilerine düstûr edindiler: "Bir kimse, din kardeşinin bir işine yardım etse, Allahü teâlâ da onun işini kolaylaştırır. Bir kimse, bir müslümanın sıkıntısını giderir, onu sevindirirse, kıyâmet gününün en sıkıntılı zamanlarında Allahü teâlâ onu sıkıntıdan kurtarır."

Akıllılar bu dünyâda şu üç şey ile meşgul olurlar. Böylece onlar herkesin üzüldüğü gün, bayram

ederler: 1) Dünyâ seni terk etmeden sen dünyâyı terk edesin. 2) Her şeyden kurtulasın. 3) Rabbinle buluşmadan, Rabbin senden râzı olsun. Bunlara riâyet eden kimse, Allahü teâlâ ile görüşüp kabrine öyle gider.

Nihâyetsiz denizdir
Bu pââyânsız denizin
Mevcini duyan gelsin.

Derviş dili nûr doğar
Her lahza göğе ağar
Ben diyem doğru haber
Canına kıyan gelsin.

Dervişin gözü açık
Dün ü günü uyanuk
Bu söze Rabbim tanuk
Bakmadan gören gelsin.

Dervişin kulağı sak
Hak'tan alır ol sebak
Deprenmeden dil dudak
Sözü işiden gelsin.

Dervişler Hakk'ın dostu
Canları ezel mesti
Aşk şem'ini yaktılar
Pervâne olan gelsin.

Bu Eşrefoğlu Rûmî
Dervişliğe geleli
Nefsindendir çektiği
Nefsin öldüren gelsin.

- 1) Osmanlı Müellifleri; c.1, s.17
- 2) Müzekkin Nüfûs
- 3) Menâkıb-il-Eşrefiye
- 4) Tam İlmihâl Seâdet-i Ebediyye (49. Baskı);
s.1074
- 5) Tâc-üt-Tevârih; c.5, s.179
- 6) Güldeste-i Riyâz-i İrfan; s.180, 182, 317
- 7) Sefînet-ül-Evliyâ; c.1, s.98
- 8) İslâm Âlimleri Ansiklopedisi; c.11, s.374

“Eşrefoğlu Abdullah’ı Rûmî’nin doğum tarihi ile ilgili olarak, kaynaklarda verilen değişik tarihlerden en doğrusunun 754/1353 olduğunu söyler.”

“Hacı Bayram-ı Velî’nin damadı olarak da ün kazanan Eşrefoğlu Abdullah Rûmî, XV. Yüzyılın tanınmış mutasavvıf şâirlerindendir . Babasının adı Eşref, onun da babası Mehmed Mısırî’dir. İznik’te doğmuştur.” (S.17)

“Eşrefoğlu, Afyonkarahisarlı Alaaddin Ali Tûsî’ye muîdlik yaparken ilim yolunu tamamen terk ederek, Abdal Mehmed Sultan namındaki bir meczûbun işareti ile Emir Sultan’dan inâbe almıştır.” (S.19)

“Eşrefzâde, Abdal Mehmed’le aralarında geçen hadise ile, tasavvufun ilahî bir mevhibe, sırası gelmeyince va kısmet olmayınca hiç kimse için keşfi mümkün olmayan, ezelden takdir olunmuş bir nasib olduğuna inanmıştır.”

“Bursa’da Yıldırım Bayezid’e “Sultân-ı iklîm-i Rûm” ünvanını almasından sonra, ona resmen kılıç kuşatmış, ayrıca Sultan’ın kızı ile de evlenmiş olan büyük veli Emir Sultan hazretlerinin huzuruna koşar” (S.21)

“Emir Sultan, ihtiyarlığından bahsederek simâsında ve tavrında büyük bir istidad keşfettiği bu zâtı, kendisiyle daha çok alakadar olabilecek Ankara’da bulunan Hacı Bayram-ı Velî’ye gönderir.”

“Ol zamanda şehr-i Bursa’da irşad-ı nas olan

gölşen-i hakikatın gül-i bî-hârı Hazret-i es-Seyyid
Muhammadü'l Buharî eş-şehir be-Emir Sultan
Kuddise sırrehu'l-müste'ân Hazretlerine varup:

Bizi bendeliğe kabul idüp, seyrullah etmeğe bizi
irşad idün! Diye niyâz itdükde, Emir Sultan (K.S)
hazretleri buyururlarki:

-Kuzu, biz pîr ve intikalimiz dahi karîbdür; varun
şehr-i Ankara'ya azimet idüp Hacı Bayram-ı Velî
biraderimüze” (S.22)

“Çün Eşrefzâde Hazretleri nutk haklayup, kalkup
Ankara şehrine azimet idüp Hacı Bayram-ı Velî
Hazretleri nutk haklayup, kalkup Ankara şehrine
azimet idüp Hacı Bayram-ı Velî Hazretlerinden
tövbe ve inabe ve riyazet iderler.”

“Çün Hacı Bayram-ı Velî'nin âsitâne-i saadetlerine
vardukda, tathîr-i beytü'l-helâ ile emir buyururlar”
(S.23)

“Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî'nin, Emir Buharî'nin
tavsiyesi ile mürid olmak üzere Ankara'ya gelip
Hacı Bayram-ı Velî'ye damad olmasının da bu
tarihler arasında cereyan ettiğini varsaymak yanlış
olmaz.”

“Hacı Bayram-ı Velî Hazretlerinin zaviyesinde on
bir yıl süre imamlık yaptığını bizzat kendisi ifade
etmektedir .”

“Eşrefoğlu’nun Havı Bayram-ı Velî’ye intisab tarihi en geç 1421 olup bu zaviyede on bir yıl imamlık yaptığını bizzat kendisinin ifade etmesi, ayrıca caminin altındaki ona ait olan üç çile hücresinin hala varlığını devam ettirmesi, bize zaviyenin yapılış tarihi hakkında ortalama bir bilgi veriyor. Buna göre zaviyenin yapılış tarihi, 1426-1428 tarihleri yerine 1412 ile 1420 tarihleri arası göstermek daha doğru olur kanaatindeyiz.” (S.24)

“Bu caminin kuzeyden aşağıya olan giriş yerinde, zemin altında kalan bölümde, üç küçük çile odası bulunmaktadır. Bu çile odaları Hacı Bayram-ı Velî, Eşrefoğlu Rûmî ve Akşemseddin’e aittir.”

“Dehasına inandığı için, kendisine daha da yakınlaştırmak gayesiyle çok beğendiği bu müridini kızı Hayrû’n-nisa Hatun’la evlendirdi. Hayrû’n-nisa Hatun’la olan evliliklerinden itibaren, Eşrefoğlu Rûmî’nin şeceresi tesbit edilmiştir”

“Hacı Bayram’ın yanında tasavvufî eğitimini tamamlayan Eşrefoğlu, şeyhi Hacı Bayram tarafından Bayramîliği yaymak üzere, doğum yeri olan İznik’e halife olarak gönderilir. Bayramîliğin sembolü olan alem (sancak) ile seccade de kendisine verilir.” (S.25)

“Hacı Bayram-ı Velî’den el alanlar arasında, Akşemseddin ve Eşrefoğlu Rûmî’nin yanı sıra

Germiyanoglu Seyhî, Yazıcı Selahaddin, Yazıcıoğlu Muhammed, Yazıcıoğlu Ahmed-i Bîcân, Molla Zeyrek, Elvan Şirâzî, İnce Bedrettin gibi medrese menşe’l, kültürlü kimselerin bulunması ilginçtir. Tasavvufun ilimle beraber olduğu takdirde müsbet netice verebileceği konusu, tasavvuf tarihinin ilk asırlarından itibaren üzerinde durulan önemli bir meselesidir.”(S.26)

“İznik’te kaldığı bir yıllık süre içerisinde Bayramiyye tarikatının melamî-meşrep havası ve onun içinde bizzat yaşadığı sıkı tarikat disiplini ve riyazet alışkanlığı ile halkı irşad etmek bir yana, henüz kendisinin istenilen mertebeye ulaşmadığını düşünüyor.”

“Hacı Bayram’a anlatarak ona şöyle bir soru sorar:

“Seyr ü sülûkun tamamı şimdiki makamımız mıdır, yoksa daha var mıdır?”

Hacı Bayram Hazretleri, müridinin bu sorusuna şöyle cevap verir:

“Seyrullah’da nihayet vardır; fakat seyfullah (Hakkın varlığında eriyip, O’nun iradesiyle yaşama) da, insan bin yıl yaşasa çeşitli ta’atler ve mücahedelerde bulunsa, velînin başı nebîlerden birisinin ayağının iriştığı yere erişemez.”

“Eşrefoğlu, “Sultanım, bu bendenize kanaat

gelmedi” diyerek seyrullahta yükselmek arzusunda olduğunu ifade eder. Eşrefoğlu’nun bu şevkini memnuniyetle karşılayan Hacı Bayram Hazretleri, kendisini Suriye’nin Hama kasabasında oturan Kadirî tarikatının pîri, Gavs-ı Âzam Abdülkadir Geylanî Hazretlerinin beşinci göbekten torunu Şeyh Hüseyin Hamavî’ye göndereceğini, bu makama onun irşad ve ihtimamı ile yükselebileceğini ifade eder. Yalnız Hama’ya yolculuğundan önce, İznik’e giderek kırk gün halvette kalmasını ve bu süre içinde başından geçenleri yazmasını da tavsiye buyurur. Eşrefoğlu bunun üzerine İznik’e döner ve şeyhinin tavsiyelerini yerine getirir.” (S.27)

“Şeyhin manen ilerlemeye müsait müridini, bir başka şeyhe göndermesi âdabdandır. Bu şekilde şeyhi tarafından, Hama’ya gönderilip Şeyh Hüseyin Hamavî’ye intisâb eder. Eşrefoğlu Rûmî, bu ikinci şeyhin yanında kısa zamanda, manevî terakkilere mazhar olarak icâzet almıştır.” (S.28)

“Şeyh, Eşrefzâde’den İznik’te iken kırk gün içinde gördüğü ve yazdığı hadiselerin kağıdını isteyerek, aradan vakit geçmeden, kırk gün daha çile ve riyazetle i’tikafa çekilmeye davet eder. Bunun için, hemen bu yeni müridi bir hücreye kapatır. Şeyh Hüseyin Hamavî, Eşrefoğlu’yla ilk karşılaştığında ona Rûmî diye hitap etmiş ve bu hitap tarzı Eşrefoğlu’nun çok hoşuna gitmiştir. H.Hamavî, bundan sonra ona hep Rûmî diye hitap etmiştir.”

(S.29)

“Eşrefoğlu’nu duvara dayanmış, gözleri kapalı hareketsiz bir vaziyette görünce, ölmüş zannederek, telaşlı ve heyecanlı bir şekilde koşarak şeyhine gelir ve durumu anlatır.”

“Müridler, “Şeyh Efendi ölüyü hapsedip defnettirmiyor” şeklinde kendi aralarında durumun kritiğini yaparlar. Şeyh Efendi bütün bu dedikoduları duymamazlıktan gelir. Nihayet kırk gün (erbaîn) tamamlanır.

Bunun üzerine Şeyh Efendi şöyle buyurur:

-Gelin imdi ey dervişân, vâdemiz encâm buldu: Rûmî’yi erbaînden ihrac idelüm.

Dervişler halvethanenin kapısına gelirler. Şeyh Efendi dervişlere Allah’ı zikretmelerini emir buyrurur. Onlar da bir miktar zikrettikten sonra Şeyh hazretleri dua ederek kapıyı açarlar. Eşrefoğlu, aynı vaziyette; duvara yaslanmış, istiğrak ve vecd içinde sapsarı, gözleri kapalı ve solukları kesilmiş bir görünüşte bulunmaktadır. Şeyh kendisine yaklaşıp kulağına şöyle seslenir:

-Ya Rûmî Hû, veya Rûmî kalk. Birinci ve ikinci çağırışta cevap gelmez. Üçüncü çağırışta ise Eşrefoğlu:

-Lebbeyk (buyrun) sultanım, bize kıydınız!
Diyerek kalkar.” (S.30-31)

“Şeyh Hüseyin ona Kadirî tarikatının temsilciliğini verir. Gideceği yerde, kendi tarikatı adına irşada memur edilir. Buna alamet olarak ellerine tarikatın sembolleri olan, Alem (Bayrak), Çırağ (Meşale), Seccade, Asa, Tac verilmiştir. Hamavî, ona bu emanetleri verdikten sonra:

-Rûmî! Bir memlekette iki padişah olmaz. Git seni vatanına istihlaf (vekil tayin) ettim! Diyerek İznik’e gönderir.” (S.31)

“İkinci defa veda edip yola çıkarken Eşrefoğlu’na Şeyh Hüseyin şunları söyler:

-Rûmî, cümle Rûm erenlerinin nihayetine yetişip bize geldin; eğer seyr ü sulûkta bizim nihayetimize yetişmek istersen, var mücahede ve riyazet eyle!

Şeyh Hüseyin, Erefoğlu ayrılırken arkasından hayran hayran bakar. Dervişleri neden bu şekilde nazar ettiklerini sorarlar.

Şeyh Efendi onlara şu cevabı verir:

-Bir bahr-ı mühitmiş; neyim varsa çekip kendine aldı.” (S.32)

“Eşerfoğlu kendisine gösterilen bu teveccühten

rahatsız olsa gerektir ki halka izini kaybettirerek, şehirden uzaklaşıp Tirse dağlarına kaçır ve dağlarda yalnız başına dolaşmaya başlar.” (S.34)

“İlk müridi olan bu köylü, şeyhi Eşrefoğlu’na, Pınarbaşı Deresi civarında bir tekke inşa eder.” (S.34-35)

“Eşrefoğlu, tekkesini kurarak halkı irşada başladıktan sonra, önceki halinden çok daha değişik görünür. İlâhîleriyle coşarak, halkı irşada davet eder. Dîvân’ındaki şiirlerinin çoğunu halkı irşat makamında söylemiştir.”

“Müridlerinden Sadrazam Mahmut Paşa hayatının sonuna kadar Pınarbaşı’ndaki tekkesinde yanından ayrılmadı.”

“Eşrefiyye tarikatı, Emir Sultan’ın tarikatı ile Bayramiye ve Kadirî tarikatlarının meczedilmesinden meydana gelmiştir. Bu tarikatların adabına ilave olarak, teberrüken altı sene Davudî Savm’a devam ederek, mümkün mertebe halk ile görüşmemek, evrâda ve sünnete ittiba etmek şart koşulur.”

“Sâlik devamlı oruç tutmayabilir ise de, muhakkak erba’ın çıkarmalıdır.” (S.35)

“H.Hamavî, onun bu tacı muhafaza etmesini, yalnız bir gül yerine bir terk (dilim) daha ilave etmesini

isteyerek kendisinin de sahib-i sikke olan bir pîr olduğunu müjdelemişti.”

“Böylece tacdaki dilim adedi yedi olmuştu.”

“Kendisinden sonra yerine geçecek olan Abdürrahim Tırsî’yi iyi bir şekilde yetiştirmiştir. Bu zât İznik civarında Tırse Köyü’ne imamlık yaparken Eşrefoğlu’nu tanımıştır. Fıkıh ilmine iyice vakıf olan A.Tırsî, Eşrefoğlu’nun kızı Zeliha ile evlenir. Bundan (Zeliha hatun) tarikatın üçüncü postnişini Pîr Hamdullah doğar.” (S.36)

“Eşrefoğlu’na haber ulaştırılır, o ise, “İzn-i İlâhi yoktur,gidemem!” diye karşılık verir. Padişah’ın ısrarıyla bir kez daha haber gönderilince, yine aynı karşılığı verir. Bu defa Padişah iyice kızar ve “Gidin katl edin!” diye emreder.”

“Padişah tarafından Karamürsel’e bir kadırğa gönderilerek büyük velî İstanbul’a getirilir. Saray erkanının ikazlarına rağmen Fatih, tâ Demirkapı’ya Eşrefoğlu’nu karşılamaya çıkar. Buluştuklarında, daha önce yapmış olduğu edepsizliğin bağışlanmasını rica eder, dualar talep eder. Büyük velî, Padişah’ın validesini iyileştirdikten sonra kalkıp tekrar geri, İznik’e gelir.”

“Menâkıb’da, onun İznik’e, yâranlarının yanına dönünce ellerini kaldırıp: “Sultanları bizim kalbimizden, bizi Sultanların kalbinden çıkar!”

diye dua ettiği kaydedilir.” (S.37)

“Mervîdir ki şol gazeldeki

Çürümüş tenlere eğer bir kez dirsem bi-iznî kum

Yalın ayak başı açık kamusı turalar üryan (85/8)

beytini muhâlifler devrin sultanına söylerler. Sultan dahi şeyhi getirdüp beyti göstermiş ve “Bunu seb mi dedin” demiş. Şeyh buyurmuş ki “Belî, ben dedim”. Sultan demiş ki, “Sen bunu dediğin gibi etmeğe kadir misin?” Şeyh demiş ki, “Hâcet düşerse Hak taâlâ kadîrdür ki tasdik eyleye. Emîr demiş ki “Elbetde şimdi seninle kabristâna varup sen bu da’vânı icrâ idersin veyahud ben bu da’vânın ahkâmını sende icrâ iderüm” deyüp mezâristâna cem’-i kesîr ve cemm-i gafir gidüp şeyh bir kere “Eyyühelmevtâ Kum bi izn-i Mevlâ” deyince bunca mevtâ kubûrlarından üryan ve sergerdan ol mezâristan ak baş kara baş bostana dönünce pâdişâhın aklı başından gidüp cümle halâık yüzleri üzerine yıkılup kalırlar.” (S. 38-39)

“İznik’te medfun olan Eşrefoğlu türbesinin kapısında “Eşrefzâde ‘azm-i cinân eyledi” mısra’ının ebced hesabıyla açık olarak gösterdiği gibi Eşrefoğlu Rûmî h. 874/m. 1469 tarihinde, yüz yaşının üzerindeyken, İznik’te vefat eder.” (S.39)

“İznik’te Eşrefoğlu câmii, türbe ve tekkesi, Sultan

IV. Murad tarafından Irak seferi dönüşünde yeniden bina ettirilmiştir. Bu türbe ve câmî Yunan istilasında harap oldu. İznik’e takriben on beş kilometre uzaklıkta olan dağdaki çilehanesi de yine bu istilada tahrip edilmiştir.”

“Evliyâ Çelebi Seyahatnamsi’nde, Eşrefoğlu Rûmî Cami’i ve tekkesi ile ilgili olarak şu bilgiler vardır: “E’ş-Şeyh Eşrefzâde câmî’î la’l-gûn kiremit ile mestûr, Kâşî-i çîni ile ma’mur bir câmî-i pür-nûrdur ki bizzat Eşrefoğlu derûnunda medfûndur.” (S.41)

“Seyyah Evliya Çelebi daha sonra, şeyhin dergâhı ile ilgili olarak şu bilgileri ifade eder: “Bu âsitânenin cevânib-i erbaasında Kâşî-i çînî üzre celî hat ile Esmâ-ı hüsnâ ve şâir nûkuş âraste Âsitâne-i Şeyh Rûmî, (Şeyh Rûmî’nin dergâhı) diye tarif olunmuştur ve şu beyit dahi orada yazılıdır:

Ey mürîd-i sırrı-i rûhânî olan ehl-i yakîn

Âsitân-ı şeyh-i Rûma gel ki Eşrefzâde dir.

Evliya Çelebinin Seyahatnâme’sinde tasvir ettiği câmî ve tekke bugün mevcut değildir. Bu caminin yerine, 1950 yılından sonra yeni bir câmî yapılmıştır. Eşrefzâde’nin kabri de bu caminin avlusunda bulunmaktadır. Kabrin baş tarafında bulunan kırmızı ve siyah kavuk motifinin üzerinde eski harflerle, “Kutbu’l-ârifin e’ş-şeyh Eşrefzâde

Abdullah Rûmî (K.S) yazısı vardır. Eşrefoğlu Rûmî Câmî’înin İznik çinileriyle süslü minaresi hâlâ varlığını sürdürmektedir.”(S. 41-42)

“Eşrefzâde Rûmî hazretlerinin damadı ve talebesi olan Abdürrahim Tırsî, henüz dört yaşında bir çocukken de hocasının yanından ayrılmaz, babası alıp eve götürse, dönüp yine onun evine giderdi. Sonunda Eşrefzâde Rûmî, Abdürrahim’in babası Bâyezid-i Fakîh’e “Bu masumu bize verin, talim-i ilm ü edeb edelim”der. Böylece hocasına öz babası gibi sevgive yakınlık duyan Abdürrahim Tırsî onun tedrisine girer, her yerde yanında olur.” (S.43)

ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER

Bir gönül deriçesinden yine bir nur oldu peyda

Aklımı başumdan aldı beni kıldı delü şeyda

Temamet gönül cihanın o nurun şu’a’ı tutdı

Yir ü gök tecelli toldı tag u taş kuh u sahra

Ne ki var cemi’-i eşya nikabın götürdi yüzden

Kamusını gördüm ol dost bana ma’şuk oldu her ca

Nireye kim bakırsam gözüm anı görür ancak

Görinen oldur hem gören kanı gelsün imdi bina
Ne vücud u ne adem var ne zaman u ne mekan var
Ne piş u pes ne fevk ü taht ne yesar u ne hod-
yümna
Kamu vahdet oldı kesret götürildi nur u zulmet
Tolu ‘arş u ferş temamet oldı anı görmez a’ma
Meğer Eşrefoğlu Rûmî gine kendünden varupdur
Halka bir edna kalupdur pes anundur işbu gavga
(S.68)

Yine canum dimagina irişdi ol lezzet-i dost
Gerekmez iki cihan çün ele girdi fursat-ı dost
Bana işbu müdde’iler niçe ta’n iderse itsün
Hele şimdi hasıl oldı bana bunda vuslat-ı dost
Nireye kim bakarısam gözüme görinen oldur
Gelsün ol diyen ki yokdur bugün bunda rü’yet-i
dost

Basiret gözini açsun hakikat nazarla baksun
Görsün ol ki niçe tolmış cihana delalet-i dost
Eşrefoğlu Rûmî sana ‘inayet irişdi dostdan
Yidi ikine toldı temamet muhabbet-i dost. (S.70)

‘Işıkla viran olan oldu’ imaret ta ebed
Hordur ol her dü cihan oldu selamet da ebed
‘Işıkla ıška uyanlar göre ma’şuk yüzini
Nefsile nefse uyan oldu melamet ta ebed
‘Aşıkısan teni terk it canı ko canana git
Tene cana kalanun işi hacalet ta ebed
Sen vücudun safhasından yuy gider benlik adın
İki cihan devletinden ol feragat ta ebed
Var riyaset putın uşat yire sal namusunu
Halk içinde nefsi hor it bul sa’adet ta ebed

Çek mezellet darına kibr ü kine virme aman
Şöhreti ko küll-i şöhret oldu afet ta ebed
Kim ki şöhret bendine bunda giriftar oldısa
‘Akibet toprak olup kıldı nedamet ta ebed
Yürü var dünyayla fahr eyleme Fir’avn gibi
Bitmez illa ol tefahürden şekavet ta ebed. (S.72)

Fakrıla fahr eyle çün “El-fakrü fahri” dir Resul
Mala mülke magrur olma dime heyhat ta ebed
Cifedür dünya anun talibi itler dir neb
Cife kovan kişinün işi hasaret ta ebed
Cehd eliyle can gözüne çek mücahede milin
Nefsile hiç dostluk itme kıl ‘adavet ta ebed
Meskenet ayinesine bak cemal-i dostı gör
Hep hevalardan beri ol yüz Hakka tut ta ebed
Kim ki bunda dost yüzün görmedi anda görmeye

Var durur Kur’anda işbu söze hüccet ta ebed
Kes enaniyyet başını teskin-i sikkin ile
Kaz çıkar benlik kökini arduna at da ebed
İşbu yolda günde bin kez ger seni öldürürler
Teslim ol yüzün çevürme vir iradet ta ebed. (S.74)
‘Aşıka bu yolda canı virmek gerek elbetde kim
Şöyledür bu ‘ışk içinde ‘örf ü ‘adet ta ebed
Kim ki can virmedi bunda sa’yi oldı hep heba
Gitmedi nefsinden anun hiç habaset ta ebed
Eşrefoğlu Rûmî her kim pendüni tutarısâ
Görmeye iki cihanda ol melamet ta ebed (S.76)

Kim ki dost yolında terk-i can ider

Dost ana didarını ihsan ider

Kim bu fani dünyayı terk eylese

Dost ebed mülke anı sultan ider
Dost için nefse murad vormeyene
Dost sekiz uçmağını erzan ider
Dost elinden cam-ı ışkî nuş iden
Sırr-ı ma şukî nite pinhan ider
Akıbet Mansurlayın esrük delü
Ol ene'l-hak darını seyran ider
Can virenler kan-baha didar alur
Sanma bu bazarı her bi-can ider
Eşrefoğlu Rûmî can terk ideli
Her nefes dost iline cevlan ider. (S.80)

Yüregüme şerha şerha yareler urdı bu 'ışk
Garet itdi gönlüm ilin yagmaya urdı bu 'ışk
Şimdi hakim gönlümün iklimine 'ışıkdur benüm
'Akla nefse tene cana hükmini sürdi bu 'ışk

Her sıfat kim nefsün ü ‘aklun u ruhun varıdı
Tartdı seyfu’l-lah yürütdi kamusın kırdı bu ‘ışk
Bu gönül hücrelerini tahliye kıldı kamu
Ademiyyet noktasından sildi süpürdi bu ‘ışk
Kendü varlığıyla külli varlığum mahv eyledi
Dost göziyle bakdı ol dost yüzini gördi bu ‘ışk
Çün fena darında benlik Mansurın dar eyledi
Dost işiginde ene’l-hak nevbetin urdı bu’ışk
Dün gün Eşrefoğlu Rûmî derdün artar pes neden
Zahmuna hod-dost elinden merhem ırgürdi bu ‘ışk
(S.98)

Her kime kim şu’le bırakdı bu ‘ışk
‘Aleme düpdüz anı çakdı bu ‘ışk
Atlası çıkardı giydürdi palası
Tahtlarından şahları yıkdı bu ‘ışk

İki ‘alemde gönül bağlamadı
Her kimün kim gönline akdı bu ‘ışk
Yazılarda Mecnunı hayran kodı
Leylaya çün bir nazar bakdı bu ‘ışk
Hem-dem oldı bir nefes Mansurıla
Boynına urganını takdı bu ‘ışk
Harutı Marutı indürdi yire
Zühreyi aldı göge çıkdı bu ‘ışk
Niçelere bağladı zünnarını
Zühd harmanın oda yakdı bu’ışk
Eşrefoğlu Rûmî ‘ışka berk yapış
Çün sana da geldi yolukdı bu ‘ışk (S.100)

Cihanı hiçe satmakdur adı ‘ışk
Döküp varlığı gitmekdür adı ‘ışk

Elinde sükkeri ayruga sunup
Aguyı kendü yutmakdur adı ‘ışk
Bela yagmur gibi gökden yagarsa
Başını ana dutmakdur adı ‘ışk
Bu ‘alem sanki oddan bir denizdür
Ana kendüyi atmakdur adı ‘ışk
Var Eşrefoğlu Rûmî bil hakikat
Vücudı fani itmekdür adı ‘ışk (S.102)

Cefa vü renc ü mihnetdür adı ‘ışk
Firak u der-i firkatdür adı ‘ışk
Virüp rahatları mihnetler alup
Dün ü gün ah u hasretdür adı ‘ışk
Bir oddur kim cana düşmiş yanadur
Yürek tolu hararetdür adı ‘ışk
Kararı yok bu ‘ışkun bi-karardur

Ki dürlü dürlü haletdür adı ‘ışk
Münezzehdür gahi iki cihandan
Dükelinden feragatdur adı ‘ışk
Gönülde derd-i yar ancak hemindür
Bu halkdan kamu ‘uzletdür adı ‘ışk
Bu ‘ışkı kimse vasf itmez diliyle
Gam u gussa vü gayretdür adı ‘ışk
Sıfatdur ma ‘şuka bu ‘ışk u ‘aşık
Ki ‘ışk u ma’şuk bir zatdur adı ‘ışk
Bu ‘ışkı ol bilür kim ‘aşık oldı
Niçe tevhid ü vahdetdür adı ‘ışk
Sorarsan ‘ışkı Eşrefoğlu Rûmî
Tamam dostlıla vuslatdur adı ‘ışk (S.104)

Ben dost hevasına düşdüm özge heva neme gerek

Başumda dost sevdası var dahı sevda neme gerek

İy zahid-i dünya-perest var zühdüni ‘arz eyleme

Ben ‘aşık-ı şurideyem zerk ü riya neme gerek

Ben dost yolında nakdi hep oynayuben yitürmişem

Çün gitdi külli varlığum havf ü reca neme gerek

Ben La’ubali giderem iki cihanı niderem

Meylüm sekiz uçmaga yok pes masiva neme gerek

Ben mest-i ezel gelmişem ben ta ebed mest
giderem

Hiç ayılmaz esrüklüğüm zühd ü takva neme gerek

Ben dostıla peymanımı “Elest” den ön
berkitmişem

Ben dostı ayan görmişem hayal rü’ya neme gerek

Ben uyhuyı fikr itmezem düş görüp ta’bir itmezem

Ben gelmezem ben gitmezem beka fena neme
gerek

Gerçi suretde insanam ben sultan-ı ins ü canam

Ben farig-i dü cihanam işbu gavga neme gerek
Ben Eşrefoğlu Rûmîyem ben bakiyem kadimiyem
Ben ol mürğ-i Lahutiyem arz u sema neme gerek
(S.106)

Devlet istersen devlet ‘izzet istersen ‘izzet
İşiğinde kıl hizmet sultan ‘Abdü’l-kadirün
Geylandan durur aslı Ebu’l-kasımdur nesli
Allah Muhammed dostı dostum ‘Abdü’l-kadirün
‘Aşık olan üftade turmaz gider Bagdada
Kadrin bilür ziyade sultan ‘Abdü’l-kadirün
Müridinün her biri irşad ider münkiri
Da’im budur hüneri sultan ‘Abdü’l-kadirün
İnkar idenler anı mürşid tanur Şeytanı
Var seyr eyle sultanı sultan ‘Abdü’l-kadirün
Bil Muhammed ‘alidür cezbe ile toludur

Dervişleri uludur sultan ‘Abdü’l-kadirün
Hak katında uludur iki cihan toludur
Eşrefoğlu kulıdur sultan ‘Abdü’l-kadirün (S.112)

Elveda’ iy dostan canan iline giderem
Gel dimiş dostum bana canan iline giderem
Gelmişem gitmek için satmak beni kalmak için
Dosta vasl olmak için canan iline giderem
Cennetün bagçeleri oldu gözüme çün ‘ayan
Can kuşu uçmak diler canan iline giderem
Hacıyam canum egnümde ihram kefenüm
Baş açık yalın ayak canan iline giderem
Aşına idüm ezelden şimdi düşdüm gurbete
Yine biliş olmaga canan iline giderem
Anda iken nur idük topraga saldı Hak bizi
Yine envar olmaga canan iline giderem

Dünya çün zindanı mış layık degül mü'minlere

Hamd'ülillah mü'minem canan iline giderem

Ata ana kardaşlarum gitme diyü zari kılur

Koymazam kulaguma canan iline giderem

Eşrefoğlu Rûmî kılmadı bunca kutlu sefer

Şad u hurrem pür-safa canan iline giderem (S.122)

(Bu şiir, yazma nüshalarda beyit şeklinde olduğu için, aynı şekilde yeni harflere aktarılmıştır.)

Bu gönlüm şehrinı seyran iderken

Didi sırrum bana seyran içinde

‘İşka düşdün niçün derman ararsın

‘Aşıklar derd arar derman içinde

İçüp ‘İşkun meyin meyin şöyle mest ol kim

Dîvâne disünler akran içinde

‘Aşıklara karış ‘aşık olı gör

Ne gevherler vardur ol kan içinde

Bu ‘ışk meydanıdur bunda ‘ar olmaz

Başunı top eyle meydan içinde

Mihneti rahat bil rahat arama

Rahat mı bulınur zindan içinde

Eşrefoğlu Rûmî Hakkı zikr eyle

“Fezkûruni” didi Kur’an içinde (S.132)

Anun ‘ışkı gerek bana gerekmez dünya ‘ukbayı

Ki ‘ışkdur maksudum ancak kodum cümle
temennayı

Muhabbet dadın ezelden kodı canum dimagından

Kamudan el çeküp bu can anın ister o Mevlayı

Muhib mahbub muhabbet bil hakikatda bular
birdür

Anunçün anı sevenler kodılar külli sevdayı

Anun derdini bilmeyen cihanda nesne bilmedi
Gerekse varsun ol yüz yıl okusun ag u karayı
Anun ‘ışkı kitabından şular okudı bir harf
Hep ismi resmi mahv oldu unutdı hep masivayı
Ben ol şahbaz-ı kudsiyem kolından uçdum ol şahun
Şıkarum süre götürdüm ki avladum bu sahrayı
(S.140)

Bana O’nun aşkı gerek, dünya ahiret gerekmez
(Benim) isteğim ancak aşktır ki bütün isteklerimi
terkettim.

Canım, aklından muhabbet lezzetini ta ezelde
bıraktı.

Bu can, onun hepsinden el çekip Mevla’yı ister.
Bil ki, seven, sevilen, sevgi gerçekte bunlar birdir.
Onun için O’nu sevenler bütün sevdayı terkettiler.
O’nun derdini bilmeyen cihanda bir şey bilmedi.

Gerekse o (kişi) varsın, yüzyıl ak ve karayı okusun.

Şunlar O'nun aşkının kitabından bir harf okudu.

İsmi, resmi hep mahvoldu,

Allah'tan başka bütün mahlukatı unuttu.

Ben o kutsal doğan kuşuyum,

O şâhın kolundan uçtum. Avımı devamlı
kovaladım

Ki bu sahrayı (içindekileri)avladım.

Avum aldum yine döndüm varup şah kolına
kondum

Cemaline bakup her dem iderem hoş temaşayı

Ben ol ser-baz-ı enisem yolında can u baş virdüm

Bugün gördüm 'ayan anı kodum va'de-i ferdayı

Şarab-ı la-yezali ben içüp hayran u mest oldum

Sözüm mestane anunçün ider nükte-yi garrayı

Niderem şol dili ben kim söylemeye zikrin anun

Niderem şol gözi ben kim ki görmeye dilarayı

Var Eşrefoğlu Rûmî sen bu razı ‘arife söyle
Ki her bir bi-haber ‘ami ne bilsün bu ma’nayı
(S.141-142)

İy ‘aceb bilsem nedür ya Rab bu derdün çaresi
Gün gün artar hiç onulmaz yüregümün yaresi
Yüregümün yaresine hiç tabib kılmaz ‘ilaç
İy ‘aceb var mı dahı bencileyin bi-çaresi
Çaresi bi-çarelükdür yine bu derdün heman
Çün bela burcındadır ‘aşıklarun sitaresi
Gözi yaşlu bagrı başlu cigeri delük delük
Olmuşam ‘alem içinde ‘ışkının avaresi
Her kim inler bu beladan varsun ol ‘aşık degül
Görsün ol bir ana neyler dünyanun mekkaresi
Dünya-yı mekkareye her kim tolaşdı ta ebed
Gitmedi gitmeyiser anun yüzünün karesi

Her kimün gönlinde zerre denlü dünya hubbı var

Anı mahrum itdi bilsün nefsinün emmaresi

Dost yolında ‘aşıkı ger kılsalar yüz bin pare

Düşmeye dost dost diyü çağıra her bir paresi

Eşrefoğlu Rûmî bu derde giriftar olalı

Düşdi bir deryaya kim yokdur anun kenaresi
(S.144)

-Pend-nâme-

Bu uyku rahatına olma magrur

Sakın kim itmesün Hakdan seni dur

Ömür sermayesini yile virme

Bida’atunı kamu seyle virme

Bu uyku bil ki şeytan tuzagıdır

Cemi’-i a’zanun uyku bağıdır

Uyuma gaflet ile her giceler

İşitdün hiç uyumadı niceler
Egerci uykuya Hak didi rahat
Velikin dimedi subha degin yat
şular kim uyudı turmadı dünle
Tut anı oldu evi ana sinle (S.150)

-Pend-nâme-

Bu uykunun rahatından dolayı gururlanma!
(Uykudan) sakın ki seni Haktan uzaklaştırmassın .

Ömür sermayesini rüzgara verme.
Bütün hissenni (manevi kazanç) sele verme.

Bil ki bu uyku şeytan tuzağıdır
Uyku bütün âzanın bağıdır.
Her gece gaflet ile uyuma. İşittin (ki)
Niceler (büyük kişiler) hiç uyumadı.

Hak, her ne kadar uykuya rahat dedi
Ama sabaha kadar yat demedi.
Şunlar ki geceleyin durmadı uyudu.
Farzet ki evi ona mezar oldu.
Bil anda yig öten kümesde bednus
Çığırup Zikru'llah ider o horus
Giçer uykuda bu dünler seherler
Uyanup kılmadı derdile ahlar
Bu uyku gaflet ile seni yıkdı
Ki 'aklun nefsün elinden sınıkdı
Niçe gaflet niçe uyku uyana
Zihi magbunluk uykuya uyana
Ne yatarsın iy Eşrefoğlu Rûmî
Göre 'aşıkları yatur uyur mı (S.151-152)

“Henüz talebelik yıllarında iken tasavvuf

mesleğine karşı bir temayül duyan ve evliya menkıbelerini okumaktan zevk alan Eşrefoğlu Rûmî, tarikata girerek bu yolda önemli bir çığır açmıştır.”

“Halvetî ve Kadirîlerin zikir tarzlarını meczederek yeni bir âyin şekli vücuda getirmesi, bu müessislik ünvanının kendisine izafe edilmesine sebep olmuştur.”

“Kendilerini Abdülkadir Geylânî’nin bir bendesi olarak telâkki etmişler ve bu meşhur mutasavvıfa karşı daima bağlı kalmışlardır.” (S.156)

“Şâir, ilim ile tasavvufu birleştirerek, İslâmiyeti ilmî olarak anlayarak tasavvuf yolunda ilerlemiştir.”

“Eşrefoğlu, Emir Sultan, Hacı Bayram-ı Velî ve Hüseyin Hamevî gibi meşhur mutasavvıfların gözetiminde tasavvufî eğitimini tamamlamıştır.”

“Eşrefoğlu Rûmî, manzum ve mensur eserlerinde sâde, samimi, süssüz, özentisiz ve günlük konuşma diline uygun bir üslûb kullanmıştır.”

“Cennet cehennem gibi Arapça kaynaklı kelimeler yerine ısrarla Türkçe uçmak ve tamu kelimelerini kullanır. Devrinde Arapça ve Farsça eser vermek revaçta iken, Yesevî geleneğine uygun olarak halkın anlayabileceği bir Türkçe’yi tercih etmesi,

onun sade Türkçecilik akımına verdiği önemi ifade eder.”

“Eşrefoğlu, Mevlâna, Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Velî, Süleyman Çelebi, Niyazî-i Mısırî ve Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi insan ruhunu yükseltmek, insanlara benliklerindeki manevî kuvvet kaynaklarını açıklamak, hayatın ve kâinatın sırlarını anlatmak gayesiyle eserler yazmıştır.” (S.157)

“Eşrefoğlu Divânı’nda, şariat ahkamına zıt olan şiirler yoktur. Zahiren şeriata uygun olmayan beyitler cem’ makamında söylenilmiş sözler olarak telâkki edilmektedir. Bu telâkkiye göre, herhangi bir mutasavvıfın lisanından o manzumeyi söyleyen Hakk’ın kendisidir. Bu şiirler hiçbir iddia mahsulü değildir. Bu hali iktisab eden zat, tasavvufî tâbirle “Hakk ile hâk” olmuştur. Ve bu nevi şathîyyatı yalnız Eşrefoğlu değil birçok mutasavvıf vücuda getirmişlerdir.” (S.159)